

A szent tekercs

Dicker Béla és Grósz Béla emlékére

2. rész: A szenvedések vége

(A Sófár 2018. novemberi számában megjelent írás folytatása)

Dachauban egy birkaölhöz hasonló épületbe hajtották be az elcsigázott, legyengült foglyokat, ahol emeletes deszkapriccseken emberek feküdtek, sokan közülük keservesen jajgattak. Dicker Béla egy felső priccsen keresett helyet magának. Nem volt könnyű bekéredzkedni két vadidegen ember közé, hiszen senki sem örült, hogy az amúgy is kényelmetlen, szűk helyet meg kell osztani még valakivel. A „betolakodót” általában káromkodás fogadta. Dicker Béla két német politikai fogoly mellett szorított helyet magának, akik elmondták neki, hogy már négy éve vannak ott. Benn iszonyú bűz terjengett, ami nemcsak az épület melletti latrinából származott, hanem a tisztálkodás teljes hiányából is.

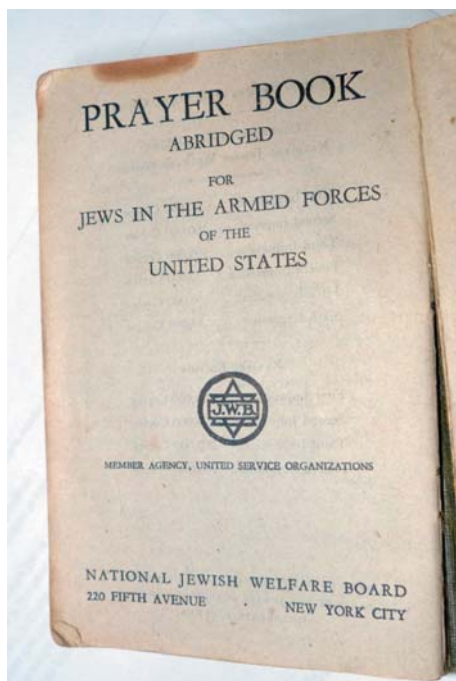
Másnap még sötét volt, amikor üvöltöző kápok rohantak be a barakkba: – Appel! Appel! Sorakozó! Dicker Béla korábbi tapasztalataiból már tudta, hogy a sorakozóknál erősnek és határozottnak kell mutatkoznia. Az auschwitz-i lágerben még ő figyelmeztette erre ez újonnan érkezőket, most neki tanácsolták ezt a társai. Az appel során az SS-katonák kiválogatták azokat a szerencsétleneket, akik már nem voltak képesek dolgozni, és kivégezték őket. Dicker Béla most már értette, miért sírt és jajgatót annyi ember a barakkban az előző este. Ők már tudták, hogy a sorsuk meg van pecsételve. Ezután a reggeliért álltak sorba. Egy darab kenyeret és valami meleg löttyöt kaptak, amit kávénak neveztek. Dickert a német fogolytársai figyelmeztették, hogy ne igya meg a kávé, mert baja lesz tőle. A kenyérnek olyan íze volt, mintha fűreszporból készült volna.

A következő hetekben egyre nagyobb volt az eshetősége annak, hogy Dicker Bélát a reggeli appelen alkalmatlannak találják munkára, mert az állapota rohamosan romlott. Éhezett, és olyan mértékben volt kimerülve, hogy már elviselhetetlen volt. Grósz Bélával annak idején megígérték egymásnak, hogy túl fogják élni a tábor, ez azonban egyre valószínűtlenebbnek tűnt.

Április vége felé egyszer csak nem volt több appel, az SS-tisztek eltűntek a táborból, a kutyákat bezárták a ketrecekbe. Ennivaló azonban alig volt. Szerte a táborban és a barakkokban halottak heverték, haldoklók kínlódtak.

Április végén érkezett meg az amerikai hadsereg. Addigra már a hónapok óta tomboló tifuszbajárás miatt nagyon sok volt a halott, de maradtak túlélők is. Az amerikaiak nagy szívteliséggel kórházakat rendeztek be, ahol orvosok és ápolók próbálták menteni a túlélőket. Dicker Béla nem tudott semmit a tábor felszabadításáról. Amikor az amerikaiak megérkeztek, ő már súlyos betegen feküdt a mocskos barakkban, és készült a halálra. Kívette a kis tekercest a ruhájából, és egy darab ronggyal a kezéhez kötözte azt. Ezzel a szent tárggyal a kezében akart meghalni. Ezután elmondta a kaddis imát.

De az Örökkévalónak más tervei voltak vele.

Az amerikai háborús katonai imakönyv, melyet a kis tekerccsel együtt Dicker Béla ajándékozott Arinak (fotó: Ari Toth Miller)

Állítólag két napig volt eszméletlen. Amikor felébredt, egy kórházi ágyon találta magát, párna volt a feje alatt, rajta egy vastag takaró. – Ha ez a halál, akkor ez gyönyörű – gondolta. Lassan azonban rájött, hogy él, és arra is, hogy a rongyos ruhája nincs meg, és a bakancs, ami olyan jól szolgált eddig, szintén eltűnt. Kezdeti emlékezni a táborra, a halálmenetre és Grósz Béla barátjára, akit eszméletlenül hagyott ott egy istállóban. Lassan balra fordította a fejét. A szomszéd ágyon, egy karhossza tőle, egy hihetetlenül csúnya élő csontváz feküdt. A feje teljesen kopasz volt, a szemei két mély barlangban ültek. – Adj Isten! – mondta a szomszéd magyarul. – Adj Isten! – válaszolt Dicker Béla. – Hol vagyunk? – kérdezte. – A kórházban – jött a válasz. – Kórház? Hirtelen kétségbeesés szorította össze a szívét: – Hol van a kis tekercs? Piros borítás van rajta. A szomszédja végtelen lassúsággal kihúzta vékony karját a feje alól, és a mutatóujjával Dicker Béla feje fölé bökött. A tekercs az ágyhoz volt kötözve, közvetlenül a feje fölött. Micsoda megkönnyebbülés és milyen öröm volt ez neki! Kis idő múlva néhány nővér és egy orvos jött az ágyához, és örömmel üdvözölték őt. Bár Dicker egy szót sem értett abból, amit mondtak, de nagyon jólesett neki a kedvesség, a türelem. Később átvitték a szomszéd szobába, megborotvtádk, és alaposan lemosták. A teste tele volt fájó sebekkel.

A szomszéd ágyon fekvő beteg nem volt egészen tiszta tudatánál, meglehetősen zavartan viselkedett. Ki tudja, hogy szegénynek milyen

borzalmakat kellett átélnie, milyen veréseket szenvedett el, amitől az elméje elborult. A jobb napokon mindenkinek „adj Isten”-nel köszönt, és mindenkire magyarul beszélt. Ilyenkor lehetett vele beszélgetni is. Dicker Béla többek közt azt is megtudta tőle, hogy Erdélyből származik. A rosszabb napjain azonban csak feküdt az ágyon mozdulatlanul, magatehetetlenül.

A látogatók jöttek és mentek a kórházi szobákban. Voltak olyanok, akik azért jöttek, mert látni akarták az élő csontvázakat, de voltak olyanok is, akik segíteni akartak. Egy napon három fiatal amerikai katona érkezett. Csendesesen beszéltek a betegekhez, bár az egykori foglyok nagy többsége nem értette a nyelvüket. Az egyik katona azonnal észrevette a tekercest Dicker Béla feje fölött. Ő volt sergeant [örmester] Sidney Davidov. Odament az ágyhoz, két kezébe fogta Dicker Béla kezét: – How are you doing? – kérdezte. – Adj Isten! – válaszolt neki helyette is a szomszéd. Sajnos egyik katona sem beszélt németül vagy jiddisül. A szomszéd próbálta a románt, de ez nem segített. Dicker Béla végre megértette, hogy az őrmester segíteni akar, és ekkor gesztusokkal elmagyarázta neki, hogy szeretne egy tallitot, egy pár tefillint és valamilyen sapkát, ha lehet. A szomszéd ágyon fekvő beteg egyetértően bólogatott. Davidov megígérte, hogy megszerzi a kért dolgokat.

Jó pár nap elteltével, egy szombati napon tért vissza az őrmester egy csoport katonával, akik zsákokat hoztak, és az egyikük egy Tórát is cipelt. Izgatott mormolás futott végig a kórtermen. Dicker Béla egész testében remegett, és könnyű tolt a szemébe, amikor meglátta a Tórát. Davidov odajött üdvözölni őket, majd adott egy-egy tallitot Dicker Bélának és a szomszéd ágyon fekvő betegnek is. Az magához ölelte az imakendőt, és elkezdett sírni. A zsákokban tallitok és egy nagy gombolyag tefillin volt, amit a zsidók csak később, a szombat kimenetele után válogattak szét. Az imakendőket szétosztották a kórteremben, ahol a betegeknek több mint a fele volt zsidó. A katonák elmondták, hogy a zsákokat a buchenwaldi lágerben találták.

A kórterembe hamarosan egy kalapos, szakállas fiatalember lépett be. Ő volt a kántor. Lassan sétált az ágyak között, és ha talált közös nyelvet a betegekkel – többnyire a jiddist –, beszélgetett velük. – Git Shabes, Shulem Alehem! – üdvözölte Dicker Béla a kántort. – Alehem Shulem, Git Shabes! – felelte a fiatalember. – Adj Isten! – mondta a szomszéd ágyon fekvő beteg. – Jó napot! – jött magyarul a válasz. A kántor Litvániából származott, Franciaországban bujkált, míg el nem fogták. A buchenwaldi koncentrációs táborba került, ott tanult meg néhány magyar szót magyar foglyoktól, így a szegény zavart beteg köszönését az anyanyelvén tudta viszonzni. A kántor beszélgetett a betegekkel Auschwitzról, Buchenwaldról, Dachauról, Dicker Béla pedig beszélt barátjáról, Grósz Béláról, és elmesélte a kis tekercs történetét is. Ezután azt a kívánságát fogalmazta meg, hogy

szeretné olvasni a Tórát. – Ha elég erősnek érzed magad, akkor olvashatod – egyezett bele a kántor. Dicker Béla ekkor még nagyon gyenge volt, keze-lába remegett az izgalomtól, de a világ minden kincséért sem mondott volna le erről a lehetőségről. Auschwitzban mindennap könyvek nélkül imádkozott, amiben akkor Grósz Béla volt a segítségére. A kántor nagyon szép hangon énekelt, nagy hatással volt a nem zsidó betegekre is. Együtt köszöntötték az új, szabad világot. Végül elérkezett az idő, hogy Dicker Bélát hívták a Tórához. Két katoná megfogta két oldalról, és a szoba közepén lévő asztalhoz vitték. Párnákat tettek egy székre, és félig állva, félig ülve tartották. Dicker Béla jobb kezében tartotta a Tóra-mutató jadot, és a másik kezében a tallittal próbálta a könnyeit visszafojtani. Az olvasás a körülmények ellenére is nagyon jól ment. Azután visszavitték az ágyába, ahol már nem kellett többé a könnyeit visszatartani... Eszébe jutottak elpusztult családtagjai, és a Tóra-olvasás imént megélt magasztos percei felidéztek benne szeretett barátja, Grósz Béla szavait: Együtt túléljük a háborút, és együtt fogjuk olvasni a Tórát. És akkor legyőztük a náciakat is...

Eddig tartott Dicker Béla elbeszélése, melyet fiatal ismerősének, Tóth Árpádnak (Ari Toth Miller) mondott el, három évvel a háború befejezése után. A hosszú beszéd alatt kifáradt, és csendben elaludt a karosszékében. A fiú re-

mélte, hogy a következő hétvégén visszamehet Szerencsre, és megtudja azt is öreg barátjától, hogyan és mikor jött haza Dachauból. De soha többé nem találkoztak. Öt nappal a látogatás után Dicker Béla csendesesen elhunyt. A miskolci

temetőben helyezték nyugalomra abban a tallitban, amelyet Dachauban kapott 1945-ben...

Ari Toth Miller írása alapján szerkesztette: Urbán Terézia

Utóhang

„Zsidónak lenni: emlékezni és őrizni”¹

Ari, amikor értesült Dicker Béla haláláról, elővett egy kis füzetet, és feljegyzést készített a hallott történetről. Őt – saját családi tragédiái okán is – kamaszkorától kezdve erősen foglalkoztatja a magyar zsidóság sorsa, a holokauszt története. 15-16 éves korától 23 éves koráig beutazta a történelmi Magyarország csaknem minden jelentős városát és nagyobb falvait. Egykori zsinagógákat, zsidó temetőket és holokausztülöket keresett. Több mint 800 zsinagógaképet gyűjtött össze, s maga is sok fotót készített, köztük olyan zsinagógákról is, melyeknek ma már nyoma sincs. Nagyon sok öreg zsidóval beszélt, de akkoriban nem ismerte föl, hogy milyen fontos lenne megörökíteni mindazt, amit elmeséltek. Az egyetlen kivétel a szerencsi Dicker Béla története volt, mert a rendkívül részletes elbeszélése, valamint az ajándékba kapott relikviák (a kis tekercs és egy háborús katonai imakönyv) különösen fontosá tették ezt.

A zsidó nép az emlékezés népe. Az „emlékezni és őrizni” mózesi parancsa kíséri végig egész történelmüket, ez tartotta és tartja össze a népet. Erről szólnak ünnepeik, ez határozza meg zsidó létüket, és a XX. század közepe óta a holokauszt áldozataira való emlékezés is e parancsok közé tartozik. Ennek fontos része a túlélők emlékeinek megőrzése és továbbadása. Ebből áll össze a történelem, ami nem a tankönyvekben van leírva, hanem az emberek személyes sorsában. Ezért fontos az emlékezés. Az emlékezés, mely érzelmektől áthatott, szelektív, szubjektív, vagy ahogyan Kant fogalmazott: „fantázia és éber tudat együttesen”.² De törekeny volta ellenére sem szabad lemondanunk róla, mert ezekből a személyes emléktöredékekből áll össze és kristályosodik ki az a kollektív emlékezet, melynek fontos szerepe van egy nép identitásának formálásában.³ Ennek a nagy egésznek egy parányi alkotórésze Dicker Béla története is.

(U. T.)

¹ <https://www.evangelikus.hu/uri-asaf-interju>

² <https://mindsetpszichologia.hu/2017/12/10/az-emlekezet-torekeny-hatalma-hogyan-menthet-meg-a-pszichologia-artatlanokat-mindset/>

³ <https://pszichologuskeresohu/blog/kollektiv-emlekezet>

A szerencsi zsinagóga az 1970-es évek közepén, napokkal a lerombolása előtt (A fotót a 17 éves Ari Toth Miller készítette.)